

Asia: VN/5137/2022-OM-229

Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi; työryhmän mietintö

1 luku. Yleiset säännökset

1 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Kuluttajaliitto katsoo, että valmiuslakiin ehdotettu 1 § on hyvin perusteltu säännöskohtaisissa perusteluissa. Kuluttajaliitto suhtautuu kuitenkin jonkin verran kriittisesti siihen, että ehdotuksessa korostuu erona aiempaan nimenomaan valtakunnan alueelliseen koskemattomuuteen ja itsenäisyyteen liittyvien uhkien torjuminen. Valmiuslain korostaminen nimenomaan puolustusvalmiutta tukevana säädöksenä on ongelmallinen siksi, että nykyistä valmiuslakia on sovellettu kaksi kertaa, ja molemmat kerrat ovat liittyneet pandemiaan eli muuhun kuin em. uhkiin. Koska kyseessä on tavallisesta laista monin tavoin poikkeavia oikeusvaikutuksia tuottava säädös, Kuluttajaliitto katsoo, että myös muut henkeen ja terveyteen vakavasti vaikuttavat uhat saisivat näkyä paremmin myös ehdotetussa 1 §:ssä sen lisäksi, että ne ollaan ehdotuksen mukaan mainitsemassa 11 §:n 1 momentin 3 ja 4 kohdassa.

2 luku. Varautumisvelvollisuus

Yleisen varautumisvelvollisuuden organisatorista soveltamisalaa (6 §:n 1 mom.) koskevat huomiot:

-

Yleisen varautumisvelvollisuuden aineellista sisältöä (6-8 §) koskevat huomiot:

-

Muut 2 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

3. luku Poikkeusoloista ja lisätoimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

Poikkeusolojen edellytyksiä (11 §, vrt. nyk. poikkeusolojen määritelmä) koskevat huomiot:

-

Poikkeusolojen alkamista ja päättymistä koskevaa päätöksentekoa (12 ja 21 §) koskevat huomiot:

-

Lisätoimivaltuuksien käyttöönottonmenettelyä (13-20 §) koskevat huomiot:

-

Valtioneuvoston erityisiä seurantavelvollisuuksia (22 ja 23 §) koskevat huomiot:

-

4 luku. Poikkeusolojen hallinnan ohjaus ja hallinnon erityisjärjestelyt

4 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

5 luku. Lisätoimivaltuuksien käyttöperiaatteet ja soveltamista koskevat yleiset säännökset

5 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

6 luku. Hallinnon järjestäminen ja valtion taloudenhoito

6 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

7 luku. Työvoiman saatavuuden turvaaminen

7 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

8 luku. Työvelvollisuus

8 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

9 luku. Sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaaminen

9 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

10 luku. Liikkumisen ja oleskelun rajoittaminen sekä väestön siirtäminen

10 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

11 luku. Otto-oikeudet ja palvelujen suorittamisvelvollisuus

11 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

12 luku. Väestön välttämättömän toimeentulon turvaaminen ja sosiaaliturvan muutokset

12 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Ehdotetun 85 §:n mukaan eräiden etuuksien ja lakisääteisen eläkkeen maksamista voitaisiin poikkeusoloissa lykätä enintään kuusi kuukautta. Lykkäämisen kokonaiskestoa ehdotetaan pidennettäväksi kolmella kuukaudella nykyisestä. Kuluttajaliitto katsoo, että ehdotettu muutos voisi vaikuttaa erityisen voimakkaasti niihin ryhmiin, joiden toimeentulo on jo valmiiksi haavoittuva. Vaikka vähimmäistoimeentulo ja erityistuki turvattaisiin, vaikutukset yksilöiden taloudelliseen asemaan voivat olla huomattavia.

Kuluttajaliitto toivoo, että jatkovalmistelussa ehdotuksen oikeasuhtaisuutta ja vaikutuksia haavoittuvassa asemassa oleviin arvioitaisiin kokonaisvaltaisemmin. Erityisesti tulisi arvioida ehdotetun 85 §:n vaikutuksia ikääntyneiden taloudelliseen turvallisuuteen ja perustuslain 19 §:n takaamaan vähimmäistoimeentuloon.

Kuluttajaliitto pitää kuitenkin ehdotetun 85 §:n osalta hyvänä sitä, että toimivaltuuksien soveltamista on rajattu ehdotetun 11 §:n 1, 2 ja 5 kohdissa tarkoitettuihin tilanteisiin, joissa kuluttajan asema on muutoinkin äärimmäisen poikkeuksellinen verrattuna 11 §:n 3 ja 4 kohdassa tarkoitettuihin tilanteisiin.

13 luku. Välttämättömien hyödykkeiden ja palvelujen saatavuuden turvaaminen

13 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

14 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutuksen turvaaminen

14 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Kuluttajaliitto pitää tärkeänä, että valmiuslain varautumissäännökset vähentävät tarvetta poiketa perusoikeuksista poikkeusoloissa. Kuitenkin myös erityisesti lisätoimivaltuuksia sovellettaessa tulee huomioida haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien oikeudet ja hyvinvointi, eikä asettaa vain muodollista suojaa. Erityisesti sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamista koskevat toimivaltuudet ovat keskeisiä väestön terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Kuluttajaliitto pitää tärkeänä, että vaikka kiireettömiä palveluja voitaisiin rajoittaa, poikkeamat eivät missään tilanteessa saa vaarantaa yksilön terveyttä, turvallisuutta tai oikeutta välttämättömään huolenpitoon.

Erityisen suuri riski muodostuu, jos tiettyjä ennaltaehkäiseviä palveluja katsotaan vähemmän tärkeiksi, mistä aiheutuu vaaratilanteita ja siten loppujen lopuksi kuormaa kiireellisen hoidon järjestämiselle. Esimerkiksi neuvolassa tai kouluterveydenhuollossa tehtävien määräaikaistarkastusten ja annetun ehkäisyneuvonnan väliin jääminen voi altistaa äidit, vauvat ja lapset henkeä uhkaaviin vaaratilanteisiin. Siksi yksityiskohtaisiin perusteluihin tulisi tarkentaa sitä, millaisissa tilanteissa esimerkiksi tällaisia tarkastuksia rajataan.

15 luku. Asumisen järjestäminen

15 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Kuluttajaliitto pitää ehdotettua poikkeusolojen asuntotilanteen helpottamiseksi tarkoitettua majoituspalveluiden hintasääntelyä koskevaa 102 § perusteltuna. Ehdotuksen mukaan majoitustoiminnan harjoittaja ei saisi korottaa majoituspalvelun hintaa valtioneuvoston asetuksella säädettävää määrää enempää.

Ehdotetun 108 §:n mukaan asuinhuoneistosta perittävää vuokraa ei saisi korottaa enempää kuin valtioneuvoston asetuksella säädettävän määrän. Säännöstä sovellettaisiin vain sellaisiin vuokrankorotuksiin, joista sovittaisiin poikkeusolojen aikana ja toimi- valtuuden ollessa käytössä. Lisäksi vuokranantaja saisi irtisanoa asuinhuoneiston vuokrasopimuksen vain, jos vuokranantaja tarvitsee asuntoa omaan, perheenjäsenensä tai muun läheisen omaisensa asuinkäyttöön. Lisäksi vuokranantaja voisi irtisanoa vuokrasopimuksen muun erityisen painavan syyn vuoksi. Kuluttajaliitto pitää ehdotuksia tarkoituksenmukaisina poikkeusoloissa.

16 luku. Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusmarkkinoiden turvaaminen

16 luvun (pl. 110 §) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 1 kohtaa (vientikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 2 kohtaa (tuontikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 3 kohtaa (tiettyjen taloudellisten toimien kielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 4 kohtaa (kotiuttamisvelvollisuus) koskevat huomiot:

-

110 §:n 2-5 momenttia koskevat huomiot:

-

17 luku. Energia-, vesi- ja jätehuollon turvaaminen

17 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

18 luku. Välttämättömien viestintä- ja postipalveluiden turvaaminen

18 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

19 luku. Ruoantuotannon turvaaminen

19 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

20 luku. Välttämättömän rakentamisen turvaaminen

20 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

III osaa koskevat yleiset kysymykset

Toimivaltuusosan rakennetta ja toimivaltuuksien sääntelytapaa koskevat yleiset huomiot:

-

Mahdolliset muut koko toimivaltuusosaa koskevat huomiot:

-

21 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

21 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

22 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat erityiset säännökset

22 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

23 luku. Korvaukset

23 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

24 luku ja rikoslain muuttamista koskeva lakiehdotus. Rangaistussäännökset

Valmiuslain 24 luvun ja rikoslain muuttamista koskevan lakiehdotuksen (2. lakiehdotus) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

25 luku. Muutoksenhaku

25 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

HE-luonnoksen yleisperustelut

Vaikutusten arviointia koskevat huomiot:

Kuluttajaliitto pitää hyvänä, että vaikutusarvioissa on nostettu esiin koronapandemian kokemukset ja rajoitusten erityisen kielteiset vaikutukset haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin. Kuluttajaliitto kuitenkin katsoo, että vaikutusarvioita tulee täydentää selkeämmin sillä, miten vastaavia haittoja voidaan jatkossa ehkäistä. Esityksessä ei vielä riittävästi kuvata tarvittavia tarkennuksia, rajoituksia tai seurantamekanismeja, joilla rajoitusten kohdentuminen saataisiin oikeasuhtaiseksi ja haavoittuvassa asemassa olevien oikeudet turvattua ennakolta.

Säätämisjärjestysperusteluja koskevat huomiot:

-

Muut HE-luonnoksen perusteluja koskevat huomiot:

-

Työryhmän mietintö

Uudistuksen tarpeellisuutta ja sen keskeisiä ratkaisuja koskevat yleiset kannanotot:

-

Muut työryhmän mietintöä koskevat yleiset huomiot:

Valmiuslain ensisijaiset tavoitteet, väestön turvallisuuden varmistaminen ja yhteiskunnan toimivuuden varmistaminen, ovat lähtökohtaisesti kotitalouksien kannalta myönteisiä. sellaiset kriisit, jotka johtavat valmiuslain käyttöönottoon, heikentävät jo itsessään esimerkiksi kuluttajien taloudellista asemaa. Samalla Kuluttajaliitto katsoo, että valmiuslain ollessa poikkeuslainsäädäntöä sen jokaisen säännöksen on oltava tarkkaan punnittu ja todellisuudessa välttämätön.

Kuluttajaliiton mukaan valmiuslain tulee kaikissa tilanteissa turvata kuluttajien oikeudet mahdollisimman laajasti. Erityistä huomiota on kiinnitettävä kriiseissä haavoittuvimpiin kotitalouksiin, kuten pienituloisiin, lapsiperheisiin, vammaisiin ja ikääntyneisiin. Toimivaltuudet on suunniteltava niin, että haitat näille ryhmille minimoidaan. Lisäksi rajoitusten on oltava läpinäkyviä, perusteltuja ja ajallisesti rajattuja, ja viranomaisilla tulee olla velvollisuus seurata vaikutuksia jatkuvasti ja tehdä tarvittavat korjaukset viivytyksettä kuluttajien aseman turvaamiseksi.

Kuosa Viivi
Kuluttajaliitto ry, Konsumentförbundet rf